ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

JURNALISTIKA VA OAV SOHASIDA DAVLAT TILI ME'YORLARINING SAQLANISHI

Orziboyeva Ozoda Abdumalik qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Xorijiy til va adabiyoti fakulteti
Ingliz tili va adabiyoti yo'alishi,
1-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23912115

Annotatsiya. Ushbu maqolada jurnalistika va ommaviy axborot vositalarida o'zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeyini mustahkamlash, adabiy til me'yorlariga rioya qilish hamda nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari yoritiladi. OAV tilida uchraydigan imloviy, grammatik, uslubiy va punktuatsion xatolar, xorijiy so'zlardan noo'rin foydalanish hamda ijtimoiy tarmoqlarning til madaniyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, jurnalistlarning til mas'uliyatini oshirish va davlat tili me'yorlarini saqlash bo'yicha amaliy takliflar ilgari suriladi.
Kalit so'zlar: davlat tili, jurnalistika, ommaviy axborot vositalari, o'zbek adabiy tili, nutq madaniyati, imlo me'yorlari, jurnalist mas'uliyati, til siyosati.

Аннотация.В данной статье рассматриваются вопросы укрепления статуса узбекского языка как государственного языка в журналистике и средствах массовой информации, соблюдения норм литературного языка и развития культуры речи. Анализируются орфографические, грамматические, стилистические и пунктуационные ошибки, неправильное использование заимствованных слов, а также влияние социальных сетей на языковую культуру. Предлагаются практические меры по повышению ответственности журналистов за сохранение норм государственного языка.
Ключевые слова: государственный язык, журналистика, средства массовой информации, узбекский литературный язык, культура речи, орфографические нормы, ответственность журналиста, языковая политика.

Abstract. This article examines the importance of strengthening the status of Uzbek as the state language in journalism and mass media. It focuses on compliance with literary language standards and the development of speech culture. The article analyzes spelling, grammatical, stylistic and punctuation errors, the inappropriate use of foreign words, and the influence of social media on language culture. It also proposes practical measures to improve journalists' responsibility for preserving the standards of the state language.
Keywords: state language, journalism, mass media, Uzbek literary language, speech culture, spelling standards, journalist responsibility, language policy.

KIRISH. Til har bir millatning ma'naviy boyligi, tarixiy xotirasi va milliy o'zligini namoyon etuvchi muhim vositadir. Davlat tilining rivojlanishi nafaqat kundalik muloqotda, balki ta'lim, fan,

madaniyat, davlat boshqaruvi va ommaviy axborot vositalarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, jurnalistika sohasida tilning to‘g‘ri va ravon qo‘llanilishi jamiyatning savodxonligi hamda nutq madaniyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Ommaviy axborot vositalari aholiga axborot yetkazish bilan birga, adabiy til me’yorlarini ommalashtiruvchi vosita ham hisoblanadi. Televideniye, radio, gazeta, jurnal, internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlarda ishlatilayotgan til keng auditoriya tomonidan qabul qilinadi. Shu sababli jurnalistlarning so‘z tanlashi, gap tuzishi, imlo va tinish belgilariga rioya qilishi alohida mas’uliyat talab etadi.

O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeyini mustahkamlash maqsadida mamlakatimizda qator huquqiy va tashkiliy ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son Farmoni o‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini oshirishga qaratilgan muhim hujjatlardan biridir. 2020-yil 20-oktabrda qabul qilingan PF-6084-son Farmonda esa o‘zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish masalalari belgilangan

Mazkur hujjatlar davlat tilining jamiyat hayotidagi o‘rnini kuchaytirish bilan birga, ommaviy axborot vositalarida ham til me’yorlariga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Maqolaning asosiy maqsadi jurnalistika va OAV sohasida davlat tili me’yorlarining saqlanish holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

METODLAR.:Maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Dastlab, davlat tilining huquqiy maqomini belgilovchi me’yoriy hujjatlar o‘rganildi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5850 va PF-6084-son Farmonlari tahlil qilindi. Ushbu hujjatlar asosida davlat tilini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari ko‘rib chiqildi.

Shuningdek, o‘zbek tilida nutq madaniyati, jurnalistik uslub, ijtimoiy tarmoqlarda tilning o‘zgarishi va adabiy til me’yorlariga bag‘ishlangan mahalliy ilmiy maqolalar o‘rganildi. Djurakulova Gulnozaning ommaviy axborot vositalarida ritorik kanonlarning ahamiyatiga oid tadqiqoti, Jo‘rayeva Nodiraning ijtimoiy tarmoqlarda nutq madaniyati haqidagi maqolasi hamda Ergasheva Zeboning yozma nutqdagi norasmiylik sabablariga bag‘ishlangan ishi tahlil uchun asos bo‘ldi.

Tadqiqotda OAV materiallarida uchrashi mumkin bo‘lgan imloviy, grammatik, uslubiy va punktuatsion xatolar nazariy jihatdan guruhlandi. Shuni ta’kidlash kerakki, ushbu maqolada yangi statistik kuzatuv yoki keng ko‘lamli so‘rovnoma natijalari keltirilmagan. Xulosalar mavjud ilmiy adabiyotlar va me’yoriy hujjatlarning sifat tahliliga asoslangan.

NATIJALAR. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jurnalistika va ommaviy axborot vositalarida davlat tili me’yorlarini saqlash bir nechta muhim yo‘nalishlar bilan bog‘liq.

Birinchidan, imlo va grammatik me’yorlarga rioya qilish.

OAV materiallarida imloviy va grammatik xatolarga yo‘l qo‘yilishi axborotning sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. So‘zlarni noto‘g‘ri yozish, qo‘shimchalarni noo‘rin qo‘llash, gap tuzilishidagi xatolar matnning tushunarliligini pasaytiradi.

Masalan, yangilik matnlarida qo‘shib yoki ajratib yozilishi kerak bo‘lgan so‘zlarni noto‘g‘ri yozish, tinish belgilarini tushirib qoldirish yoki ortiqcha ishlatish holatlari uchrashi mumkin. Bunday xatolarni kamaytirish uchun jurnalistik materiallar e’lon qilinishidan oldin tahririy tekshiruvdan o‘tkazilishi lozim.

Ikkinchidan, xorijiy so‘zlardan noo‘rin foydalanish.

Bugungi globallashuv davrida o‘zbek tiliga boshqa tillardan ko‘plab so‘zlar kirib kelmoqda. Bu tabiiy til jarayoni hisoblanadi. Biroq o‘zbek tilida muqobili mavjud bo‘lgan so‘zlarning o‘rniga xorijiy atamalardan ortiqcha foydalanish matnning tushunarliligini kamaytirishi mumkin.

Masalan, “kontent” so‘zi o‘rnida vaziyatga qarab “material”, “mazmun” yoki “axborot materiali” kabi ifodalardan foydalanish mumkin. Shu bilan birga, sohaning aniq terminlari va xalqaro miqyosda qabul qilingan atamalarni zarur hollarda saqlash maqsadga muvofiqdir.

Uchinchidan, uslubiy me’yorlarni saqlash**.**

Jurnalistik matnlar sodda, aniq, ravon va mantiqiy bo‘lishi kerak. Ba’zan murakkab jumlalar, ortiqcha takrorlar, noo‘rin ta’riflar va hissiy ifodalar axborotning asosiy mazmunini tushunishni qiyinlashtiradi.

Jurnalist o‘z fikrini aniq ifodalashi, voqea-hodisalarni xolis yoritishi va o‘quvchiga tushunarli bo‘lgan so‘zlardan foydalanishi zarur. Djurakulovaning ritorik kanonlarga bag‘ishlangan tadqiqotida ham ommaviy axborot vositalarida fikrni ta’sirchan va mantiqiy yetkazishning ahamiyati ko‘rib chiqilgan.

To‘rtinchidan, ijtimoiy tarmoqlarning tilga ta’siri**.**

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar axborot tarqatishning eng tezkor vositalaridan biriga aylandi. Blogerlar, jurnalistlar va turli axborot sahifalari orqali ko‘plab insonlar yangi ma’lumotlarga ega bo‘lmoqda.

Biroq ijtimoiy tarmoqlarda qisqartmalar, shevaga xos so‘zlar, aralash til birliklari va imloviy xatolardan foydalanish holatlari ham kuzatiladi. Bu holat yozma nutq madaniyatiga ta’sir qilishi mumkin. Jo‘rayeva Nodiraning ijtimoiy tarmoqlarda nutq madaniyatining o‘rni haqidagi maqolasida ham ushbu masalaning dolzarbligi yoritilgan.

Beshinchidan, jurnalistning kasbiy mas’uliyati**.**

Jurnalist nafaqat axborot tarqatuvchi, balki til madaniyatini shakllantirishda ishtirok etuvchi mutaxassisdir. Uning nutqi keng auditoriya uchun namuna bo‘lishi mumkin.

Shu sababli jurnalist doimiy ravishda o‘z ustida ishlashi, lug‘at boyligini oshirishi va adabiy til qoidalarini bilishi zarur.

MUHOKAMA. Olingan nazariy natijalar jurnalistika va OAV sohasida davlat tili me’yorlarini saqlash faqat imlo qoidalariga rioya qilish bilan cheklanmasligini ko‘rsatadi. Bu jarayon tilning barcha jihatlarini, jumladan, grammatik, uslubiy, leksik va punktuatsion me’yorlarni ham qamrab oladi.

Ommaviy axborot vositalarining asosiy vazifalaridan biri jamiyatga ishonchli va tushunarli axborot yetkazishdir. Axborotning mazmuni qanchalik muhim bo‘lmasin, uning til jihatidan noto‘g‘ri ifodalanishi auditoriya tomonidan noto‘g‘ri tushunilishiga sabab bo‘lishi mumkin. Demak, til me’yorlariga rioya qilish jurnalistik sifatning muhim ko‘rsatkichlaridan biridir.

Yana bir muhim masala — internet jurnalistikasining tezkorligidir. Hozirgi vaqtda ko‘plab yangiliklar juda qisqa muddatda tayyorlanib, ommaga taqdim etiladi. Tezkorlikka intilish ayrim hollarda matnni yetarlicha tahrir qilmasdan e’lon qilishga olib kelishi mumkin. Natijada imlo va uslubiy xatolar ko‘payadi.

Ergashevaning ijtimoiy tarmoqlarda yozma nutqdagi norasmiylik sabablariga bag‘ishlangan tadqiqotida ham internet muloqotining til xususiyatlariga ta’siri muhokama qilingan [5]. Bu esa raqamli jurnalistikada tezkorlik bilan bir qatorda savodxonlikka ham e’tibor berish lozimligini anglatadi.

Shuningdek, OAVda davlat tilining mavqeyini oshirishda tahririyatlarning o‘rni katta. Har bir telekanal, gazeta, jurnal va internet nashrida matnlarni tekshirish, tahrirlash va imlo xatolarini bartaraf etish tizimi yo‘lga qo‘yilishi maqsadga muvofiq.

Maqola tahlili asosida quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

Tahririyat nazoratini kuchaytirish. Har bir axborot materiali e’lon qilinishidan oldin imlo, grammatika va uslub jihatidan tekshirilishi kerak.

Jurnalistlarning til savodxonligini oshirish. OAV xodimlari uchun adabiy til me’yorlari va nutq madaniyatiga oid seminarlar tashkil etish zarur.

Elektron imlo vositalaridan foydalanish. O‘zbek tilidagi matnlarni tekshiruvchi elektron lug‘at va dasturlarni rivojlantirish lozim.

Xorijiy atamalardan me’yorida foydalanish. O‘zbek tilida muqobili mavjud bo‘lgan so‘zlarni imkon qadar davlat tilidagi shaklda qo‘llash kerak.

Jurnalistika ta’limida til madaniyatiga e’tibor berish. Bo‘lajak jurnalistlarga amaliy tahrir, matn yozish va adabiy til me’yorlari bo‘yicha mashg‘ulotlarni kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Ijtimoiy tarmoqlarda savodli axborot tarqatish. Blogerlar va internet jurnalistlari ham davlat tili me’yorlariga rioya qilishlari lozim.

Ushbu takliflar amalga oshirilsa, OAVda til madaniyatini rivojlantirish va davlat tilining nufuzini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, jurnalistika va ommaviy axborot vositalarida davlat tili me’yorlarini saqlash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Chunki OAV jamiyatning axborot olish ehtiyojini qondirish bilan birga, aholining nutq madaniyatiga ham ta’sir ko‘rsatadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jurnalistik faoliyatda imlo, grammatika, uslub va punktuatsiya qoidalariga rioya qilish axborotning sifatli hamda tushunarli bo‘lishini ta’minlaydi. Xorijiy so‘zlardan noo‘rin foydalanish, ijtimoiy tarmoqlardagi norasmiy yozishmalar va tahrir jarayonidagi kamchiliklar esa adabiy til me’yorlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu sababli jurnalistlar, muharrirlar, blogerlar va boshqa axborot tarqatuvchilar davlat tiliga mas’uliyat bilan yondashishlari zarur. O‘zbek tilining sofligini saqlash faqat tilshunoslarning emas, balki butun jamiyatning vazifasidir.

Davlat tili me’yorlariga rioya qilish milliy qadriyatlarni asrash, yosh avlodning savodxonligini oshirish va o‘zbek tilining xalqaro miqyosdagi nufuzini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son Farmoni. **“O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.**
2. Djurakulova, G. Ommaviy axborot vositalarida ritorik kanonlarning ahamiyati. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 2025, 144–148-betlar.
3. Jo‘rayeva, N. Ijtimoiy tarmoqlarda nutq madaniyatining o‘rni va ahamiyati. Modern Science and Research, 2025, 240–245-betlar.
4. Ergasheva, Z. O. Ijtimoiy tarmoqlarda tilning o‘zgarishi: yozma nutqdagi norasmiylik sabablari. Modern Education and Development, 2025, 158–160-betlar.
5. Xongeldiyeva, S., Umurqulov, B. Nutq madaniyati va notiqlik. Modern Science and Research, 2024. DOI: 10.5281/zenodo.12600923.
6. Oxunova, S. O. Ona tili darslarida tinish belgilarining o‘rganilishi va ularning yozma nutqdagi ahamiyati. Ta’limning zamonaviy transformatsiyasi, 2025, 18–22-betlar.
7. Tohirova, N. Ingliz va o‘zbek OAV tilining uslubiy xususiyatlari. Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika, 2025, 276–280-betlar.